

O autorze

Tadeusz Borowski – postać ciekawa, kontrowersyjna i tragiczna. Znany i utożsamiany przede wszystkim z literaturą obozową, zupełnie niedoceniany jako poeta.

Borowski urodził się 12 listopada 1922 roku w Żytomierzu na Ukrainie. Jego ojciec Stanisław był księgowym w spółdzielni pszczelarsko-ogrodniczej. W 1926 roku został aresztowany przez władze radzieckie i wywieziony do rosyjskiej Karelii na budowę Kanału Białomorskiego, z powodu dawnej przynależności do Polskiej Organizacji Wojskowej. Matka Teofila także podzieliła los męża. W tej sytuacji starszy syn Juliusz trafił do internatu, natomiast Tadeuszem zaopiekowała się ciotka. W 1932 roku ojciec Tadeusza został zwolniony z łagru na skutek polsko-radzieckiej wymiany więźniów. Synowie dołączyli do niego po samodzielnej podróży przez Kijów i Moskwę. Rodzina spotkała się w komplecie latem 1934 roku. Osiedliła się w Warszawie. Sytuacja materialna rodziny Borowskich była na tyle trudna, że Juliusz i Tadeusz zamieszkali w burisie oo. Franciszkanów. Tadeusz uczęszczał do gimnazjum im. Tadeusza Czackiego. W 1940 roku rozpoczął studia na wydziale polonistyki na tajnym Uniwersytecie Warszawskim, gdzie poznał m.in. swoją przyszłą żonę Marię Rundo. W czasie stu-

O autorze

diów zostaje wydany **konspiracyjnie w nakładzie 165 egzemplarzy** tom *Gdziekolwiek ziemia*, który przyjmuje się za **debiut poetycki** Borowskiego. Nie zostaje on przyjęty z wielkim entuzjazmem ze względu na obecność nurtu katastroficznego. Przynosi bowiem wizję totalnej katastrofy, w której jednostka nic nie może zrobić, pozostaje zupełnie bezradna. Katastrofa obejmuje wszystko i wszystkich.

Borowski pracuje równocześnie w prywatnej firmie budowlanej na Pradze. Bierze także udział w życiu kulturalnym: współpracuje z warszawskim miesięcznikiem „Droga”.

Rok 1943 przynosi zmiany w życiu Borowskiego. 24 lutego tegoż roku zostaje aresztowany i po krótkim pobycie na Pawiaku trafia do obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau. 29 kwietnia 1943 roku wytatuowano mu na przedramieniu **numer 119 198**. W czasie pobytu w obozie pracuje w tzw. komandach zewnętrznych, początkowo na Budach, a później na Harmenzach. Po kilku miesiącach pojawia się zagrożenie życia. Trafia do szpitala, diagnoza jest jednoznaczna: włóknikowe zapalenie płuc – choroba, z której praktycznie się nie wychodzi, zważywszy na warunki obozowe. Jednak dzięki lekarstwom wykradzionym niemieckiemu lekarzowi przez współtowarzyszy niedoli Borowski powoli wraca do zdrowia. Po chorobie rozpoczyna pracę jako stróż nocny, a następnie

obejmuje stanowisko flegera – pielęgniarza w obozowym szpitalu. Wiosną 1944 roku zostaje wysłany na kurs dla sanitariuszy do Oświęcimia. Jest bliżej swojej ukochanej Marii, koresponduje z nią dzięki znajomościom. Po jakimś czasie spotyka swą wybrankę i zaczyna przysyłać jej lekarstwa, by podratować jej stan zdrowia. By być bliżej Marii, rezygnuje z pracy w szpitalu i zaczyna reperować dachy bloków na terenie kobiecego obozu.

W sierpniu 1943 roku zostaje przewieziony z innymi więźniami do Natzweiler-Dautmergen, który jest dla niego najcięższym okresem obozowej pracy, a następnie trafia do obozu koncentracyjnego w Dachau.

1 maja 1945 roku przynosi nowy okres w życiu Borowskiego. Więźniowie zostają wyzwoleni przez armię amerykańską, ale to nie zmienia sytuacji pisarza. Trafia on bowiem do **obozu dipisów**, czyli wysiedleńców, więźniów wyzwolonych z obozów koncentracyjnych (określenie pochodzi od angielskich słów *displaced person*), gdzie pozostaje do września 1945 roku. Tam też rozwinął działalność wśród Polaków przebywających wówczas w Niemczech i na Zachodzie. Był współorganizatorem Biura Poszukiwania Rodzin przy PCK. Następnie przebywa w Monachium, a w 1946 roku wraca do Polski, gdzie w grudniu poślubia Marię Rundo. Publikuje w „Kuźnicy” i „Pokoleniu”, ale nie wiąże się z żadnym z ugrupowań literackich. Dopiero ko-

O autorze

niec 1947 roku przynosi zmiany. Zostaje redaktorem miesięcznika „Nurt”, działa w Klubie Młodych Artystów i Naukowców. Był zastępcą szefa biura prasowego Światowego Kongresu Intelktualistów we Wrocławiu (1948). Światopogląd Borowskiego ulega zmianie, w 1948 roku wstąpił do Polskiej Partii Robotniczej. Hasła, które głosił w prozie z okresu obozowego, nie były już tak oczywiste.

W czerwcu 1949 roku wyjeżdża do Berlina Wschodniego, gdzie podejmuje pracę na stanowisku referenta kulturalnego w Polskim Biurze Informacji Prasowej.

26 czerwca 1951 roku zostaje ojcem. 2 lipca 1951 roku trafia do szpitala z objawami zatrucia gazem i chemikaliami wskutek podjęcia **próby samobójczej**. Dzień później umiera, mając zaledwie 29 lat.

Twórczość:

1. *Gdziekolwiek ziemia*, Warszawa 1942.
2. *Arkusze poetycki nr 2* (wyd. „Drogi”) anonimowo, Warszawa 1944.
3. *Imiona nurtu*, Oficyna Warszawska 1945.
4. *Pewien żołnierz. Opowieści szkolne*, Płom 1947.
5. *Pożegnanie z Marią*, Warszawa 1948.
6. *Kamienny świat. Opowiadanie w dwudziestu obrazach*, Warszawa 1948.
7. *Opowiadania z książek i gazet*, Warszawa 1949.

8. *Do młodych agitatorów pokoju*, Warszawa 1951.
9. *Mała kronika wielkich spraw*, Warszawa 1951 (felietony).
10. *Na przedpolu*, Warszawa 1952 (artykuły i reportaże).
11. *Czerwony maj*, Warszawa 1953.
12. Tadeusz Borowski, Janusz Nel Siedlecki, Krystyn Olszewski, *Byliśmy w Oświęcimiu*, Monachium 1946.

Debiut poetycki: 1942 – *Gdziekolwiek ziemia*.

Debiut prozatorski: 1946 – *Dzień na Harmenzach*, *Transport Sosnowiec-Będzin*.

Geneza

Tadeusz Borowski napisał opowiadania obozowe w oparciu o **własne doświadczenia** zdobyte w czasie pobytu na Pawiaku oraz w obozach koncentracyjnych. Stworzył utwory, które bezpośrednio nawiązywały do wstrząsających wydarzeń z czasów II wojny światowej. Nie jest to tematyka niespotykana w tamtym okresie. Wielu autorów opisywało nieludzki czas wojny, szokujące wydarzenia, jakich dopuszczano się w obozie, a które w normalnych warunkach byłyby nie do pomyślenia. Obok Borowskiego pojawiają się utwory Zofii Nałkowskiej i Gustawa Herlinga-Grudzińskiego. Dopatrzyć się w nich można wielu cech wspólnych, ale niewątpli-

wie proza Borowskiego pozostaje inna, niezwykła. Warto zwrócić uwagę przede wszystkim na surowość opisu, rezygnację z martyrologii. Genezy opowiadań Borowskiego upatruje się jednakże nie tylko w doświadczeniach, ale także w **poczuciu winy**, z jakim wyszedł autor z obozu. To człowiek całkowicie pozbawiony wiary w możliwość normalnego życia, wyniszczony fizycznie i psychicznie. Ponadto nosi w sobie ogromny ciężar – żyje, podczas gdy inni zginęli, swoje życie zawdzięcza śmierci innych. W piekle, jakim był obóz koncentracyjny, nie można pozostać czystym moralnie – albo się ginie, albo przeżywa, ale wtedy trzeba zapłacić wysoką cenę za życie. Ceną tą było odrzucenie wiary w istnienie wartości moralnych, zwątpienie w Boga, w sens historii, w dobro człowieka. Te odczucia z czasem przyczyniają się do tragicznego kresu jego życia.

Często zdarza się, że Tadeusz Borowski zostaje utożsamiany z głównym bohaterem jego opowiadań, z Tadkiem. Dzieje się tak dlatego, że można dostrzec wiele elementów **wspólnych** dla obu mężczyzn. Użyczone **elementy z biografii twórcy**, które mają na celu jedynie uwiarygodnienie opisywanych wydarzeń:

- imię głównego bohatera – Tadek
- imię narzeczonej – Maria
- studia na tajnym Uniwersytecie Warszawskim
- tworzenie poezji i wydawanie jej w podziemiu

- praca w okupowanej Warszawie w firmie budowlanej przy ulicy Skaryszewskiej
- pobyt w obozie i numer więźnia rozpoczynający się od takich samych cyfr.

Plan wydarzeń

Pożegnanie z Marią

Rozdział I

1. Rozmowa Marii i Tadeka na temat poezji.
2. Poszukiwanie wódki przez Tomasza.
3. Swobodna rozmowa gości na przyjęciu weselnym.
4. Przypomnienie o panującej okupacji przez młodą Żydówkę – uciekinierkę z getta.
5. Tadek i Tomasz: rozładunek wozu z dobytkiem starej Żydówki z getta.

Rozdział II

1. Powrót furmana z nielegalnego kursu z wapnem, zacieranie śladów.
2. Otwarcie bramy przez Tadeka – znak rozpoczęcia dnia handlowego.
3. Opis sklepiu paskarskiego.
4. Interesy właściciela firmy budowlanej i oszustwa zatrudnionych w niej pracowników.

Plan wydarzeń

5. Wieczór. Oczekiwanie na Marię, która dość długo nie wraca. Łapanka w mieście.
6. Telefoniczna informacja o wywiezieniu do obozu rodziny starej Żydówki.

Rozdział III

1. Suszenie okładek do nowego tomiku poetyckiego Tadka.
2. Niecierpliwe oczekiwanie Tadka na Marię.
3. Ładowanie rzeczy starej Żydówki z powrotem na wóz.
4. Nielegalny handel z Niemcami.
5. Powrót starej Żydówki do getta.
6. Maria wśród ludzi wywożonych do obozu koncentracyjnego.
7. Maria i Tadek: pożegnanie z oddali.

U nas w Auschwitzu...

Rozdział I

1. Skierowanie Tadka z kilkunastoma więźniami obozu Birkenau na kurs sanitarny do Auschwitzu.
2. Prośba chorującego „prominenta” obozowego o osobny pochówek.

Rozdział II

1. Porównanie obozu Auschwitz z obozem Birkenau.
2. Opis flegerni.
3. Zwiedzanie Birkenweg przez Tadka.